

Голові спеціалізованої вченої ради
у Харківській державній академії
дизайну і мистецтв,
доктору мистецтвознавства,
професорки, завідувачки кафедри
теорії і історії мистецтва.
Соколюк Людмилі Данилівні

ВІДГУК

**офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента кафедри
образотворчого мистецтва та дизайну Житомирського державного
університету імені Івана Франка
доцента ШОСТАЧУК Тетяни Всеволодівни
на дисертацію ПАНДИРЄВОЇ Єлизавети Андріївни на тему
«Мистецтво рукотворного графічного напису у візуальному середовищі
міста: морфологічний аспект (II пол. XX ст. – XXI ст.)»,
подану до захисту у спеціалізовану вчену раду ДФ 64.109.002 у Харківській
державній академії дизайну і мистецтв на здобуття ступеня доктора
філософії (PhD) за спеціальністю 023 «Образотворче мистецтво,
декоративне мистецтво, реставрація»**

Актуальність обраної теми дослідження

Сьогочасне суспільство, якому притаманні високі темпи розвитку медіатехнологій, цифровізації та масової культури, породжує нові глобальні проблеми міста. У цьому контексті важливого значення набуває окреслення нових вимог до візуального середовища міста, в контексті його естетичної гармонізації. В епоху постмодернізму спостерігається тенденція до збільшення кількості рукотворних графічних написів (графіті, каліграфіті та рисованого шрифту) у міському середовищі, що зумовлює створення нових гармонійних рукотворних графічних написів.

Теоретичні напрацювання з проблем етичного та естетичного аспектів візуального середовища міста, його гармонізації шляхом створення рукотворних графічних написів недостатньо висвітлюють усі аспекти досліджуваної проблеми, а окремі питання залишаються відкритими та потребують всебічного вивчення.

Тому, наразі є актуальним та своєчасним дисертаційне дослідження Пандиревої Єлизавети Андріївни, яка здійснила всебічний і глибокий аналіз теоретичних та практичних засад професійного використання мистецтва рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста. Також цілком виправданим є вибір об'єкта аналізу роботи, оскільки мистецтво рукотворного графічного напису потребує уваги вітчизняних науковців.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки й пропозиції дисертаційного дослідження Пандиревої Єлизавети Андріївни сформульовано чітко, логічно, послідовно, є аргументованими й змістовними.

Вірогідність та теоретична обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, які сформульовані в дисертаційному дослідженні забезпечена насамперед достатнім обсягом теоретичного та практичного матеріалу, опрацьованого автором, а також застосуванням широкого спектра загальнонаукових, спеціальних й емпіричних методів дослідження (морфологічного аналізу, моделювання і екстраполяції, системного підходу, систематизації, аналітичного, топологічного й методу абстрагування, художньо-стилістичного, композиційного аналізу тощо). Зокрема, метод абстрагування дозволив проаналізувати проблему з несприятливими візуальними середовищами та сфокусувати увагу на тих позитивних якостях, які привносить рукотворний графічний напис у такі середовища (підрозділ 2.2, розділ 2). Метод морфологічного аналізу окреслив параметри або характеристики системи, які визначають розв'язання проблеми та досягнення поставленої мети (підрозділ 2.3, розділ 2). Метод моделювання дозволив розглянути сучасні особливості рукотворних графічних написів та впровадження цих особливостей завдяки проведеному аналізу морфологічного аспекту представлених написів (підрозділ 3.1, розділ 3). Типологічний метод дозволив створити класифікацію видів, стилів та напрямів графіті. Метод формалізації результатів дослідження був

використаний для створення графічних схем (підрозділ 1.3., розділ 1). Вивчення засобів композиційної побудови, прийомів і принципів гармонізації рукотворних графічних написів у візуальному середовищі міста та значення кольору як засобу художньої виразності послуговував метод композиційного аналізу (підрозділ 3.5, розділ 3).

Достовірність основних положень дисертації підтверджується використанням значного обсягу літературних джерел (269 найменувань, з них 124 іноземною мовою), а також низкою доведених положень, аналітичними даними, фактами авторських розробок (додаток А, табл. 14) та авторськими свідоцтвами (додаток В), державними нагородами. Аналіз наукової літератури та інших джерел сприяв об'ємному висвітленню естетичних, мистецтвознавчих та художніх аспектів досліджуваної проблеми; розробці наукових підходів до змісту й структури рукотворного графічного напису, його місця у візуальному середовищі міста.

Основні авторські наукові положення і результати досліджень пройшли апробацію на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, публікаціях у фахових виданнях.

Таким чином, ознайомлення з дисертаційною роботою Пандиревої Єлизавети Андріївни дозволяє стверджувати, що викладені в ній наукові гіпотези, висновки та рекомендації є достатньою мірою обґрунтованими та достовірними.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертаційної роботи та повнота їх викладу в опублікованих працях

Не викликає жодних сумнівів наукова новизна рецензованої дисертації, яка полягає, насамперед, у здійсненні цілісного аналізу рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста, а наукова праця Пандиревої Е. А. є одним із перших у вітчизняній мистецькій науці цілісним комплексним дослідженням.

У дисертації:

уперше здійснено системний аналіз морфологічного аспекту рукотворного графічного напису, а саме: виокремлено типологію написів у середовищі міста; уточнено поняття «рисований шрифт», «каліграфіті» та «графіті»; визначено вплив рукотворних графічних написів на розвиток візуального середовища міста; схарактеризовано тенденції літерних форм в контексті естетики постмодернізму; проаналізовано морфологічну будову рисованих форм, каліграфіті та графіті, досліджено їх художньо-образні особливості; визначено, емоційну складову рукотворного графічного напису в середовищі міста.

удосконалено термінологічний апарат дослідження. На базі чинних тлумачень запропоновано авторську дефініцію поняття «рукотворний графічний напис».

подальшого розвитку набули положення стосовно морфологічного аспекту рукотворного графічного напису для застосування в площині візуального середовища міста.

Основні положення дисертації Є.А. Пандиревої достатньо повно висвітлені у 41 публікації, серед яких одноосібна монографія, 10 статей у провідних наукових виданнях України, 30 статей і тез у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських і міжрегіональних науково-практичних конференцій.

Зміст анотації ідентичний основним положенням, висновкам і рекомендаціям, що містяться у дисертації.

Практичне значення результатів дослідження полягає у поглибленні та систематизації актуального досвіду впровадження рукотворного графічного напису в середовищі міста. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані для проектування, реставрації та сучасної адаптації об'єктів міської архітектури. Окремі частини роботи можуть бути включені до лекційних та навчальних курсів з історії мистецтв, синтезу мистецтв, мистецтва графіки, мистецтва шрифтів, а також опубліковані в виданнях художньо-педагогічного спрямування. Теоретичні висновки дослідження можна використати у навчальному процесі (курсівому та дипломному проектуванні), під час розроблення навчально-методичної літератури.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Огляд основних положень тексту дисертації та зміст анотації Пандирєвої Єлизавети Андріївни відповідає частині формулювання мети, об'єкту, предмету, завдань, положень новизни, висновків до розділів, загальних висновків. Загалом зміст анотації стисло відтворює інформацію про методологію дослідження, способи аргументації отриманих наукових результатів, основні ідеї тексту дисертації. Анотація не містить інформацію, яка була б відсутньою в дисертаційному дослідженні.

Дисертаційна робота викладена на 590 сторінках тексту, складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків.

У *вступі* Є.А Пандирєвою визначена мета дослідження, яка деталізована у завданнях. Відповідно до мети та завдань дослідження, у дисертації чітко сформульовані об'єкт та предмет дослідження. Об'єктом дослідження є рукотворні графічні написи (графіті, каліграфіті та рисований шрифт) у візуальному середовищі міста. Предметом – морфологічний аспект рукотворного графічного напису, створеного у міському середовищі. У роботі визначено наукову новизну, розкрито теоретичне та практичне значення результатів дослідження; представлено особистий внесок здобувача.

У *першому розділі* дисертантка розкрила стан наукової розробки теми, дослідила понятійний апарат та визначила методи дослідження. Запропонувала авторську дефініцію «рукотворного графічного напису».

Другий розділ наукової праці присвячений дослідженню рукотворного графічного напису в контексті візуального середовища міста, з метою встановлення візуальної комунікації між глядачем та написом (графіті, каліграфіті та рисований шрифт).

У *третьому розділі* авторка визначає постмодерністичні тенденції в написах та досліджує морфологічний аспект рукотворного графічного напису: початкові елементи шрифтового мистецтва, особливості побудови букв,

пропорції написів, колір, композиційні прийоми та емоційну складову його художньої стилістики.

Результати дослідження сформовано в *загальних висновках*.

Отже, структура наукової праці відображає мету та завдання. Дисертаційне дослідження та анотація оформлені згідно вимог МОН України до кваліфікаційних праць такого рівня.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Позитивно оцінюючи надзвичайно цінну для теорії і практики дисертаційне дослідження Є.А. Пандиревої, висловимо ряд зауважень рекомендаційного характеру, а саме:

1. У розділі 1. «Історіографія дослідження» розглянуто питання наукової розробки теми та огляд інформаційних джерел; проведено дослідження поняттєвого апарату та проаналізовано методи дослідження. Хоча, на нашу думку, варто було б більше уваги зосередити на історичних джерелах основних понять дослідження, як це зазначено в назві розділу.

2. У підрозділі 2.2. «Візуальне середовище як соціальний фактор» детально схарактеризовано візуальну комфортність міського середовища (с. 87). Проте частина тез, які висловлює автор, дублює текст з підрозділу 1.1., розділу 1. (с. 23) про візуальну комфортність міського середовища, що на нашу думку, є некоректним.

3. На нашу думку, дисертаційна робота обмежується аналізом та подекуди некритичним описом поглядів вітчизняних і закордонних авторів на проблеми, що досліджуються. При цьому позиції науковців не завжди систематизуються та узагальнюються, а також не представлено власне бачення суті питання. Особливо це характерно для першого розділу дисертації (с. 17-73).

4. Дисертантка провела глибокий аналіз наукових праць вітчизняних та закордонних дослідників щодо розкриття понять «рисований шрифт», «каліграфіті» та «графіті». На нашу думку, в тексті слід було б уникати представлення позицій російських авторів.

5. У роботі наявна достатня джерельна база щодо предмета дослідження як вітчизняних, так й іноземних учених. Проте, більшість публікацій українських авторів датовані початком ХХІ століття, а наукові праці, які з'явилися протягом останніх 10 років майже не висвітлені.

6. У тексті дисертації мають місце окремі огріхи редакційного характеру, описки, стилістичні й граматичні неточності.

Втім висловлені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Пандиревої Єлизавети Андріївни, яке виконано на високому теоретичному і науково-методичному рівні.

Загальний висновок та оцінка дисертації

Аналіз дисертаційної роботи Єлизавети Андріївни Пандиревої на тему «Мистецтво рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста: морфологічний аспект (ІІ пол. ХХ ст. – ХХІ ст.)» виконана вперше, є серйозною, глибокою науковою працею, яка робить суттєвий внесок у розвиток вітчизняної науки.

Дисертація Є.А Пандиревої є інноваційним дослідженням, яке на високому науковому рівні започатковує вивчення нових аспектів рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста. Праця викликає справжній інтерес у фахівців-мистецтвознавців, дизайнерів, художників, графіків, педагогів, адже містить цікавий емпіричний і практичний матеріал, важливі висновки щодо використання графіті, каліграфіті та рисованого шрифту для «виправлення» несприятливих візуальних середовищ. Матеріали роботи можуть бути використані в подальших дослідженнях проблем візуалізації урбаністичного середовища, впливу шрифтових композицій на показники оптимальної читабельності напису, значення кольору в рукотворних графічних написах.

Відтак, маємо всі підстави зробити висновок, що дисертація Пандиревої Єлизавети Андріївни «Мистецтво рукотворного графічного напису у візуальному середовищі міста: морфологічний аспект (ІІ пол. ХХ ст. — ХХІ ст.)» повністю відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти

ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 26 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненням від 19.05.2023 №502) і Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 року №44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ №341 від 21.03.2022) та паспорту спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація».

Дисертація Пандиревої Є.А. є самостійною, завершеною та актуальною науково-дослідною роботою, тому її автор заслуговує на присудження ступеня доктора філософії із відповідної спеціальності.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри образотворчого мистецтва та дизайну
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

Шостачук Т.В.

Проректор з навчальної роботи,
кандидат біологічних наук, доцент
Житомирського державного університету
імені Івана Франка



Корнійчук Н.М.